

**Література**

1. Опарін В.М. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / Опарін В.М., Шумська С.С. – К.: Фенікс, 2008. – 77–98 с.
2. Фінансово-податкове регулювання економіки та його вплив на динаміку економічного зростання (УДК 338.23:336.74) [Електронний ресурс] / І.С. Віндіктова, Т.А. Піхняк, Б.І. Кабаці // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 101–107 – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/chem\\_biol/nvntlu/20\\_11/101\\_Win.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/20_11/101_Win.pdf)
3. Податкове планування та прогнозування в системі податково-бюджетного регулювання (УДК 519.866) [Електронний ресурс] / Башуцька О.С. // Наука й економіка – 2010 – Вип. 1 (17) – С. 7–10 – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc\\_gum/nie/2010\\_1/007-010.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_1/007-010.pdf)
4. Створення фінансового простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України [Електронний ресурс] / Звіт №36671 – UA – 2006 – С. 223. – Режим доступу: [http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/328335-1158937917927/pfr1\\_ukr.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/328335-1158937917927/pfr1_ukr.pdf)
5. Вдосконалення міжбюджетних відносин і стратегії державних видатків у сферах охорони здоров'я та освіти: вибрані питання [Електронний ресурс] / Звіт № 42450–UA–2007. – С. 188 – Режим доступу: [www.logincee.org/file/13739/library](http://www.logincee.org/file/13739/library)
6. Стратегічний вибір щодо прискорення та підтримки зростання [Електронний ресурс] / Звіт №55895–UA–2010. – С. 137 – Режим доступу: [http://siteresources.worldbank.org/UKRAINE-EXTN/Resources/UA\\_CEM\\_UKR\\_complete.pdf](http://siteresources.worldbank.org/UKRAINE-EXTN/Resources/UA_CEM_UKR_complete.pdf)
7. Fiscal Space [Electronic resource] / Jonathan D. Ostry, Atish R. Ghosh, Jun I. Kim, Mahvash S. Qureshi – 2010. – P. 25 – Access mode: [www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1011.pdf](http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1011.pdf)
8. «Fiscal Space for Public Investment (FSPI): Toward a Human Development Approach, UNDP [Electronic resource] / Roy R., A. Heuty, E. Letouze. – 2006. – P. 35 – Access mode: <http://www.g24.org/rroy0906.pdf>
9. Fiscal Policy for Growth & Development (FPGD): An Interim Report [Electronic resource] / World Bank, Development Committee – 2006. – P. 47 – Access mode: <http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/20890698/DC2006-0003%28E%29-FiscalPolicy.pdf>
10. [www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua) – Офіційний сайт Міністерства фінансів України.
11. [www.news.finance.ua](http://www.news.finance.ua) – Аналітичний портал.
12. [www.taxpayers.org.ua](http://www.taxpayers.org.ua) – Асоціація платників податків України.

Ю.М.ВОЛОШИН,  
здобувач, НДЕІ

# Стратегічні напрями розвитку партнерства України з міжнародними фінансовими організаціями

*У статті запропоновано огляд стратегії співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) на середньострокову перспективу, в рамках якої виявлено поточні проблеми взаємодії України і МФО, обґрунтовано мету і завдання співробітництва, визначено пріоритетні напрями співробітництва, розкрито фінансові важелі та інструменти досягнення цілей, а також оцінено результати реалізації визначених заходів.*

**Ключові слова:** стратегії співробітництва, партнерство, міжнародні фінансові організації, пріоритетні напрями співробітництва, фінансові важелі.

*В статье предложен обзор стратегии сотрудничества с международными финансовыми организациями (МФО) на среднесрочную перспективу, в рамках которой выявлены текущие проблемы взаимодействия Украины и МФО, обоснованы цели и задачи сотрудничества, определены приоритетные направления сотрудничества, раскрыты финансовые рычаги и инструменты достижения целей, а также оценены результаты реализации определенных мероприятий.*

**Ключевые слова:** стратегии сотрудничества, партнерство, международные финансовые организации,

*приоритетные направления сотрудничества, финансовые рычаги.*

*Strategy of cooperation with international financial organizations (IFI) for medium-term period is proposed in the article. Authors reveal the current problems of interactions between Ukraine and IFIs, define the goals and tasks of cooperation, elaborate the beneficial directions of cooperation, propose the levers and instruments for attainment of specified goals, as well as assess the results of strategy implementation.*

**Постановка проблеми.** Взаємодія України Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Багатостороннім агентством по гарантіях інвестицій, Міжнародною фінансовою корпорацією, Міжнародною асоціацією розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку та Європейським інвестиційним банком дозволяє підвищити ефективність участі України в міжнародних валютно-фінансових відносинах і використати найкращий світовий досвід при реформуванні ключових секторів економіки і соціальної сфери (енергетики, житлово-комунального господарства, пенсійної системи, фондового ринку, реструктуризації банківської системи, ін.).

Кредитні взаємовідносини України з МФО надають можливість отримувати позики за порівняно низькими відсотковими ставками, з тривалим терміном погашення і пільговим періодом повернення боргу, а також фінансувати відносно ризикові (для інших інвесторів), суспільно-значущі інвестиційні проекти.

Співробітництво з МФО позитивно впливає на інвестиційний клімат у державі і дозволяє розраховувати на стабільність надходження фінансових ресурсів протягом строку реалізації проекту, здійснювати постійний міжнародний контроль за реалізацією проектів, проводити міжнародний аудит і «сертифікацію» результатів економічних реформ. МФО, вступаючи у прями взаємовідносини з українськими компаніями, сприяють їх інтеграції до світогосподарського комплексу і заохочують приплив іноземних інвестицій.

**Аналіз досліджень та публікацій з проблеми.** Концептуальні питання впливу міжнародних фінансових організацій на суспільний розвиток на глобальному рівні досліджені у працях лауреатів Нобелівської премії Дж. Стігліца, Дж. Сакса, Р. Солоу, інших міжнародних експертів та науковців, зокрема: Дж. Вульфенсона, Дж. Сороса, М. Камдесю, Л. Красавіної, М. Фрідмана, Х. Шреплера та ін. Серед вітчизняних дослідників слід зазначити В. Гейця, Б. Кваснюка, М. Азарова, В. Мунтіяна, В. Пятницького, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Хорошковського, С. Сіденка, Т. Вахненко та ін. У працях зазначених вчених було приділено значну увагу різним аспектам суспільного прогресу в контексті діяльності міжнародних фінансових організацій.

**Мета статті.** Проведення аналізу сучасних процесів в сфері співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями, висвітлення проблемних питань та визначення стратегічних напрямів розвитку партнерства України з МФО з урахуванням пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку країни.

**Виклад основного матеріалу.** За весь період співробітництва з МФО Україна отримала кредитних ресурсів на загальну суму близько \$20 млрд. За роки співпраці від МВФ надійшло близько \$14,9 млрд., Світовим банком було запропоновано Україні ресурсів на суму понад \$6,8 млрд. (з яких на сьогодні використано \$4,7 млрд.), загальний обсяг наданих ЄБРР ресурсів становить понад 4,5 млрд. євро. Станом на 01.10.2009 р. кредитні зобов'язання уряду України перед МВФ становили \$11,1 млрд., Світовим банком – \$3,19 млрд., ЄБРР – \$0,52 млрд.

У період світової фінансової кризи залучення кредитних ресурсів МФО має важливе значення для запобігання глибокому економічному спаду, пом'якшення кризи платіжного балансу та забезпечення неінфляційного фінансування дефіциту бюджету.

У контексті боротьби з наслідками світової фінансово-економічної кризи слід зазначити, що у 2009 фінансовому році Група організацій Світового банку виділила \$58,8 млрд. у порядку надання фінансової допомоги країнам для

боротьби з наслідками глобальної економічної кризи, що перевищує відповідний показник попереднього року на 54%. Обсяг коштів, зарезервованих МБРР, збільшився втричі – до \$33 млрд. Кредитування МАР досягло рекордно високого рівня – \$14 млрд. Обсяг фінансування інфраструктури – сектору, що має вирішальне значення для відновлення економічного зростання і створення нових робочих місць, досяг \$21 млрд.

Світовий банк виступив з ініціативою створення Фонду допомоги вразливим країнам, закликаючи розвинуті країни виділити 0,7% коштів, призначених для фінансування програм стимулювання економіки, у вигляді додаткової допомоги через двосторонні донорські організації. Позики на цілі розвитку, що передбачають прискорене виділення коштів і призначені для надзвичайної підтримки бюджету, становили майже 47% загального обсягу коштів, які надані у 2009 фінансовому році.

МФК, що є великим багатостороннім джерелом фінансування приватного сектору в країнах, що розвиваються, виступила з цілим рядом ініціатив по врегулюванню світової кризи:

- МФК створила Фонд капіталізації розміром \$3 млрд., який призначений для зміцнення системоутворюючих банків;
- МФК започаткувала Програму мобілізації ліквідності на цілі розвитку світової торгівлі (\$5 млрд.), метою якої є попередження подальшого скорочення обсягів світової торгівлі шляхом мобілізації \$50 млрд.;
- МФК розробила Механізм фінансування інфраструктури в умовах кризи (\$2,4 млрд.), який покликаний забезпечити продовження проектів, що мають вирішальне значення для розвитку.

Вагому роль у справі боротьби з глобальною кризою відіграє МВФ. З кінця 2008 року фонд виділив понад \$160 млрд. позичкових коштів країнам, враженим кризою, – Білорусі, Угорщині, Ісландії, Латвії, Пакистану, Польщі, Румунії, Сербії, Шрі-Ланці, Україні, Сальвадору і Туреччині.

Держави-донори МВФ зобов'язалися виділити фонду ресурси, які більше ніж втричі збільшують його кредитні можливості. Очікується досягнення домовленостей щодо запровадження нових і більш гнучких механізмів запозичень, обсяг яких збільшиться більш ніж на \$500 млрд. «Група двадцяти» погодилася подвоїти суму коштів для надання пільгового фінансування країнам із низьким рівнем доходів. Щорічні і кумулятивні ліміти доступу країн-членів до непільгових ресурсів Фонду встановлено на рівні 200% і 600% квоти. До 2011 року застосовуватимуться нульові відсоткові ставки за пільговими кредитами МВФ для країн з низькими доходами.

Співпраця України з МВФ у період 2008–2009 років сприяла зменшенню гостроти фінансової кризи і уповільненню різкого спаду виробництва в Україні. Кредитування МВФ допомогло стримати карколомну девальвацію національної валюти, зменшити негативне сальдо фінансового рахунку платіжного балансу, частково профінансувати дефіцит бюджету, розпочати рекапіталізацію банківського сектора і зменшити масштаби втечі капіталу.

## МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Реалізація програм Світового банку сприяла посиленню ринкових інститутів, підвищенню якості державного управління, збалансуванню державного бюджету та вибірково покращенню об'єктів інфраструктури. Позитивних результатів співпраці України із Світовим банком було досягнуто у рамках системного кредитування. 86% системних проектів Світового банку (за їх вартістю) мали задовільні результати, в той час як у цілому для всіх країн-позичальниць банку даний показник становив 80%. 70% системних позик банку мали суттєвий вплив на інституційний розвиток України (середній показник для всіх країн – 54%). Стійкі результати було відзначено для 85% системних позик Світового банку Україні (див. табл.).

На противагу системному кредитуванню інвестиційне кредитування Світового банку не мало помітних позитивних наслідків для економіки України. За оцінками Незалежної групи оцінки Світового банку, у період 1996–2006 років лише 71% інвестиційних проектів банку в Україні мали задовільні результати, в той час як у цілому для інвестиційного портфелю СБ даний показник становив 80% [1].

Кредитний портфель інвестиційних проектів Світового банку в Україні належить до групи найслабкіших у регіоні Європи і Східної Азії; характерним для даного портфелю є високі рівні ризику, низькі показники освоєння коштів, тривалий час підготовки проектів, затримки із набранням позиками чинності та велика кількість скасованих проектів. У період 1999–2006 років було скасовано 22 проекти. За інвестиційними проектами Світового банку починаючи з 1993 року було вибрано \$575,7 млн. коштів позик, а анульовано – \$467,5 млн. Коефіцієнт вибірки коштів за діючими інвестиційними проектами Світового банку в Україні є надзвичайно низьким. Так, у зазначений період він становив лише 7,6%, у той час як відношення отриманих коштів до вартості сумарного портфелю банку в світі дорівнювало 21,1%.

ЄБРР зроблено вкрай необхідні для України інвестиції в цілий ряд галузей, включаючи харчову промисловість, фінанси, нафтогазову промисловість, транспорт, послуги в сільському господарстві, телекомунікації та муніципальну інфраструктуру. Основними проблемами у сфері співробітництва України з ЄБРР залишаються складність і тривалість процедури підготовки проектів у державному секторі економіки, дефіцит кваліфікованих фахівців з питань управління

проектами, недостатньо активна позиція Української сторони у справі ініціювання нових проектів.

Суттєвою проблемою у взаємовідносинах України і МФО, які працюють у корпоративному секторі національної економіки, є відсутність наступності у проектах МФО, тобто подальшого використання створених організаційно-фінансових механізмів без участі кредиторів. Сформовані у ході співпраці механізми у багатьох випадках не отримують ніякого поширення і без участі установ-донорів не застосовуються.

На думку фахівців Рахункової палати України, незадовільний стан реалізації проектів МБРР та ЄБРР зумовлений існуванням в Україні проблем системного характеру, головними серед яких є неналежне обґрунтування на етапах ініціювання та підготовки проектів; формування ризикової та диспропорційної структури проектного портфелю МБРР в Україні; складні українські та довготривалі процедури МФО щодо набуття чинності угод про позики та внесення змін до них; відсутність реальної відповідальності українських виконавців та бенефіціарів за несвоєчасне і неякісне впровадження проектів; недосконалість механізмів управління такими проектами [2].

Внаслідок відсутності єдиної державної стратегії залучення зовнішніх позичкових коштів мало місце розпорошування коштів за великою кількістю не пов'язаних між собою проектів, які підтримуються МФО. Програми державних запозичень формувалися у відповідності з власними оцінками, стратегічними і тактичними цілями МФО, окремими ініціативами певних міністерств і відомств та не мали цілісного системного характеру. Частина інвестиційних позик залучалася без достатніх техніко-економічних обґрунтувань, у процесі їх реалізації оцінка економічної ефективності проектів не проводилася.

Для подолання вказаних недоліків та забезпечення позитивного впливу кредитної діяльності МФО і некредитних форм підтримки на розвиток економіки України необхідно визначити вектор цілей співробітництва України з МФО і підкріпити їх конкретними важелями та інструментами.

На нашу думку, партнерство України з МФО має спрямовуватися на досягнення таких цілей:

- відновлення зростання економіки України та досягнення його високих темпів;
- підвищення якості державного управління і ефективності роботи державного сектору економіки;

### Рейтинг проектів Незалежної групи оцінки у 1999–2006 фін. роках

	Сума проектів, \$ млн.	Задовільні проекти, %	Суттєвий вплив на інституційний розвиток, % проектів	Стійкі результати, % проектів
Україна	2285	96	64	82
– регулюючі позики	1197	100	70	85
– інвестиційні позики	315	71	32	63
Польща	2142	95	66	90
Румунія	2237	82	75	86
Росія	5195	45	31	75
Туреччина	5673	92	66	91
Регіон Європи і Східної Азії	25223	81	59	86
Всі країни-позичальниці	152058	80	54	81

Джерело: Country Evaluation and Regional Relations Independent Evaluation Group. Ukraine: Country Assistance Evaluation. – September 10, 2008.

– підвищення рівня життя населення і вдосконалення механізмів надання соціальних послуг населенню.

Відновлення зростання економіки України і досягнення його високих темпів передбачає вирішення таких завдань: підтримки державних інвестицій і механізмів державно–приватного партнерства, взаємодії з регіонами з метою виявлення і подолання перешкод для економічного зростання, сприяння розвитку приватного сектора і підтримки інвестицій у пріоритетних сферах на регіональному рівні, активної участі установ–кредиторів у дискусіях з питань економічної політики, проведення моніторингу інвестиційного клімату.

Підвищення якості державного управління і ефективності роботи державного сектора економіки буде здійснюватися шляхом участі МФО у програмах по модернізації окремих державних інститутів, вдосконаленню судової системи, посиленню місцевого самоврядування і підвищенню якості бюджетного процесу.

Подальший розвиток співробітництва з МФО має ґрунтуватися на таких принципах:

– розширення практики залучення МФО до фінансування самоокупних комерційних проектів, які реалізуються у пріоритетних галузях і базуються на використанні приватного капіталу;

– отримання позик МФО під суверенні гарантії на фінансування проектів в області інфраструктури, соціальної сфери та інституційних перетворень, які мають загальнодержавне значення;

– посилення інвестиційної спрямованості зовнішніх позик від офіційних багатосторонніх кредиторів, підвищенні їх ролі у процесах внутрішнього нагромадження капіталу;

– більш повного використання можливостей МФК, БАГП, ЄБРР, ЄІБ і ЧБТР у сфері розширення співробітництва з приватним сектором економіки, без виникнення прямих зобов'язань держави або державних гарантій;

– залучення позик МФО на підтримку бюджету лише після оцінки бюджетних можливостей держави і використання всіх внутрішніх джерел фінансування видатків бюджету і боргових зобов'язань уряду;

– гармонізації політики співробітництва з фінансовою і бюджетною стратегією держави, забезпечення органічного поєднання, несуперечливості і взаємодоповнюваності цілей позичкової, монетарної і фіскальної політики.

Формування портфелю запозичень України у МБРР має здійснюватися на основі таких принципів:

– підтримка банком структурних реформ у пріоритетних галузях на основі програм, розроблених українським урядом, із спрямуванням залучених коштів до державного бюджету;

– зосередження капітальних видатків держави і позик МФО у секторах економіки з високою часткою соціальних зобов'язань держави і непевними перспективами залучення приватних інвестицій;

– збільшення кількості проектів, пов'язаних із розвитком регіонів, розв'язанням соціальних та екологічних проблем територіальних громад;

– сприяння реформам у сферах освіти і охорони здоров'я за рахунок реалізації пілотних проектів, у рамках яких будуть відпрацьовані сучасні методи управління і фінансування в даних сферах;

– ініціювання, підготовка і реалізація лише тих проектів МБРР, які відповідають умовам високої фінансової і економічної ефективності, наявності стійких механізмів поширення результатів проекту на сектор у цілому, спроможність після реалізації проекту досягти основних завдань реформ.

Співпраця України з МВФ має реалізуватися шляхом дотримання умов кредитної програми «Stand-by» з її коригуванням у випадку зміни економічних середовища України і параметрів розвитку глобальної економіки. Варто зберегти сприятливі умови взаємодії з МВФ, які можуть бути важливими у випадку виникнення екстреної потреби в залученні зовнішнього фінансування. У довгостроковій перспективі акцент співробітництва з МВФ має зміщуватися на консультативні форми підтримки розробки макроекономічної політики держави.

Співробітництво з ЄБРР має ґрунтуватися на таких принципах:

– несуперечливість положень Стратегії ЄБРР в Україні пріоритетам Державної програми соціального і економічного розвитку;

– координація співробітництва з ЄБРР з діяльністю міжнародних і регіональних організацій, залучення інших інвесторів до фінансування проектів, які підтримуються ЄБРР;

– більш повне використання конкурентних переваг ЄБРР серед інших кредиторів – помірна вартість позичкових коштів, тривалий термін повернення боргу, готовність ЄБРР фінансувати високоризикові проекти, можливість швидкої мобілізації необхідних ресурсів;

– підтримка відкриття прямих кредитних ліній для українських банків без надання державних гарантій;

– пріоритетне виконання програми кредитування малих та середніх підприємств;

– залучення кредитних ресурсів ЄБРР з використанням досвіду цієї установи в питаннях розробки і реалізації масштабних інвестиційних проектів із впровадженням сучасних методів фінансового менеджменту і корпоративного управління.

Досвід МФК має використовуватися для реалізації нових ініціатив у сфері капіталізації банків, фінансування торгівлі, розвитку інфраструктури і мікрофінансування. Задіяння могутнього інноваційного потенціалу МФК у поєднанні з її можливостями мобілізації ресурсів створюватиме підґрунтя для розвитку муніципальної та портової інфраструктури, сфери будівництва, агропромислового комплексу, роздрібно-торгівлі та надання послуг, виробництва транспортного обладнання і сфери телекомунікацій.

У процесі співробітництва України з МФО необхідно забезпечити концентрацію фінансових, технічних і консультативних ресурсів МФО на пріоритетних напрямках забезпечення економічного зростання, уникаючи їх розпорощення у різних

сферах без створення стійких механізмів поширення результатів співпраці на розвиток економіки України в цілому.

Співробітництво України з МФО доцільно зосередити у секторах:

а) які мають значний мультиплікаційний ефект для розвитку інших галузей і виробництв, б) у яких Україна має чи може мати конкурентні переваги на світових ринках, в) у яких МФО мають конкурентні переваги перед комерційними чи двосторонніми зовнішніми кредиторами, а також перед національними установами-кредиторами, г) у секторах із значними соціальними ефектами і в галузях соціальної інфраструктури, д) у ключових секторах національної економіки за програмами посилення інституційної спроможності і підвищення ефективності державного управління.

На наш погляд, вказаним критеріям відповідають такі стратегічні напрями співробітництва з МФО: 1) розвиток інфраструктури, що створює довгострокові умови для економічного зростання; 2) впровадження сучасних форм підтримки АПК, нарощення виробництва продукції тваринництва і рослинництва; 3) підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів та розширення відновлюваних джерел енергії; 4) удосконалення регуляторної політики, поліпшення інвестиційного клімату, розвиток підприємництва та конкуренції; 5) підвищення ефективності державного управління економікою; 6) підвищення соціальних стандартів життя та покращення здоров'я громадян; 7) забезпечення соціального захисту населення; 8) сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України.

У кризовий та післякризовий період серед багатьох форм і методів співробітництва України з МФО основну роль мають відігравати:

- резервні кредити МВФ, залучення яких сприятиме збалансуванню валютно-фінансових потоків та стане джерелом фінансування дефіциту платіжного балансу України;

- багатосекторні і односекторні позики МБРР на підтримку політики розвитку;

- некредитні інструменти допомоги МФО для вирішення найбільш гострих проблем кризової економіки і сприяння інституційному розвитку.

У середньостроковому періоді мають застосовуватися такі інструменти досягнення цілей співробітництва України з організаціями Групи Світового банку:

- пряме сприяння приватному сектору (МФК і БАГІ);

- системні позики уряду України для реалізації структурних реформ та фінансування дефіциту бюджету;

- інвестиційні позики під державні гарантії з частковим співфінансуванням з боку України;

- позики регіональним і місцевим органам влади без державних гарантій;

- гранти і технічна допомога;

- гарантії з частковим покриттям ризиків;

- технічне сприяння, що відшкодовується, і управління проектами (платні послуги).

У сфері системного кредитування необхідно забезпечити поступовий перехід від широкомасштабних багатосекторних позик до позик, які поширюються на один чи кілька секторів і надаються одним траншем. У перспективі більша частина ресурсів Світового банку надаватиметься через державний бюджет, у тому числі за участю інших донорів із використанням загальносекторних підходів (СВОПів).

Для впровадження СВОПів уряд за підтримки установ-донорів має розробити програми реформування (розвитку) секторів економіки та погодити з донорами обсяги їх фінансування. Кожного року має затверджуватися спеціальний план заходів у рамках програми розвитку сектора, який узгоджується із показниками бюджету. Фінансовий фонд розвитку сектору формуватиметься урядом і донорами у заздалегідь визначених пропорціях у рамках державного бюджету.

Механізм розробки і реалізації СВОПу включає:

- складання кошторису програми із визначенням заходів, необхідних для досягнення цілей програми, та з обчисленням вартості їх фінансування;

- облік операцій, який відображає реальний стан речей та створює підґрунтя для групування фінансових операцій і проведення аналітичної роботи;

- порядок мобілізації та виділення коштів, який визначає способи і механізми залучення коштів на реалізацію програми із різних джерел, а також фінансування діяльності, пов'язаної з виконанням програми;

- внутрішній контроль, який має гарантувати ефективне здійснення заходів, відображених у відповідних планах і договорах із донорами; достовірність фінансової і оперативної звітності; відповідність проведених заходів нормативно-правовим засадам;

- звітність, що має забезпечити надходження детальної інформації, необхідної для прийняття оперативних рішень з управління відповідним сектором і досягнення цілей програми розвитку; кожен донор повинен на регулярній основі отримувати консолідований фінансовий моніторинг і щорічну фінансову звітність;

- зовнішній аудит консолідованої фінансової звітності за програмою реформування сектору, що має проводитися щорічно, а його висновки повинні отримувати всі донори.

У середньостроковому періоді Україні варто поступово відмовлятися від позик Світового банку, які демонструють низьку ефективність:

- позик для реалізації проектів, які мають складну внутрішню структуру, реалізація яких потребує залучення великої кількості учасників (понад 3–4), і які передбачають одночасну діяльність більш ніж у трьох напрямках;

- позик на програми прямого кредитування приватного сектору, що не пов'язані з досягненням загальнодержавних цілей, за якими Міністерство фінансів надає субпозики комерційним підприємствам;

- позик для реалізації проектів у секторах, у яких не затверджена програма конкретних заходів щодо їх реформу-

вання чи розвитку, а також у секторах, де відсутня ефективна державна система управління реформами;

- позик для реалізації проектів у секторах, у яких Світовий банк не має успішних прикладів реалізації в інших країнах–позичальницях.

У рамках співробітництва з ЄБРР Україна має вживати зусиль щодо:

- збільшення частки інфраструктурних проектів в області транспорту, телекомунікацій, житлово–комунального господарства, а також частки проектів у високотехнологічних галузях промисловості;

- надання державної підтримки у формі суверенних позик і гарантій лише у випадку неможливості фінансування проекту з використанням комерційних кредитів ЄБРР або гарантій від некомерційних ризиків;

- підвищення ефективності підготовки і реалізації проектів за рахунок удосконалення системи моніторингу.

Конкретним цілям Стратегії має відповідати певний набір інструментів і видів діяльності, що в змозі забезпечити досягнення цілей з найменшими витратами та/ або з найкращими результатами.

Для забезпечення високих темпів зростання національної економіки мають реалізуватися:

- інвестиційні проекти МБРР, МФК, ЄІБ і ЄБРР: пріоритет слід надавати проектам, які мають відчутний вплив на розвиток інших підприємств (проекти у галузі інфраструктури і фінансових ринків); які здійснюються у секторах, де Україна має чи може мати конкурентні переваги; які забезпечують розширення діапазону та підвищення якості продуктів і послуг, що пропонуються на внутрішньому ринку;

- прямі інвестиції та пайове фінансування приватного сектору економіки: варто розширювати можливості для пайового фінансування ЄБРР і МФК у галузях обробної промисловості, високих технологій, АПК і галузях інфраструктури; МФК слід брати активну участь у формуванні капіталу середніх місцевих підприємств, які не мають альтернативних джерел довгострокового фінансування;

- програми технічного сприяння МБРР і МФК: моніторинг інвестиційного клімату, аналіз економічної політики, розробка стратегій зростання для обласних і міських адміністрацій;

- надання фінансових і консультаційних послуг МФК і ЄБРР суб'єктам підприємницької діяльності за програмами розвитку приватного сектору економіки.

Для підвищення якості державного управління і ефективності роботи державного сектору акцент слід зробити на:

- координації різних програм технічної допомоги, спрямованих на проведення адміністративної і бюджетної реформи,

- започаткуванні нових програм технічної допомоги, націлених на вдосконалення державних інститутів,

- залученні інституційних позик МБРР у пріоритетних для України галузях, які опосередковуватимуть модернізацію державних інститутів, реформування державного апарату і основ бюджетної системи.

Для вдосконалення системи надання соціальних послуг робота має проводитися у трьох напрямках: покращення здоров'я населення, модернізації системи освіти і професійної підготовки, вдосконалення надання житлово–комунальних послуг.

З метою покращення здоров'я населення:

- уряду і МБРР доцільно розробити Національну стратегію покращення здоров'я населення, МБРР та інші донори мають запропонувати практичний механізм підтримки сім'ї і соціального забезпечення дітей, МФК слід ініціювати роботу з приватними компаніями над програмами санітарної просвіти, у тому числі з питань ВІЛ/ СНІД;

- МБРР і МФК мають підтримувати регіональні проекти по ліквідації осередків серйозних екологічних проблем та вирішенню проблем з екологією, які породжують значні загрози для здоров'я населення.

З метою модернізації системи освіти і професійної підготовки: МБРР варто надавати допомогу регіонам для реалізації реформи освіти на місцевому рівні. Програми технічного сприяння і окремі інвестиційні проекти мають зосереджуватися на вдосконаленні системи професійно–технічної освіти та проведенні оцінки місцевих ринків праці, що має забезпечити підвищення якості місцевих професійних трудових ресурсів.

З метою вдосконалення надання житлово–комунальних послуг:

- слід завершити діючі та розпочати нові інвестиційні проекти МФО, спрямовані на модернізацію систем тепло, водо– і енергопостачання, а також розвиток інших муніципальних служб в окремих регіонах;

- варто залучати технічну допомогу на питання підтримки реформ та інвестицій у житлово–комунальному господарстві, які розподілятимуться серед регіонів на конкурсних засадах;

- значна частина позик МБРР і ЄБРР регіонам має спрямовуватися на підвищення якості житлово–комунальних послуг.

У середньостроковому періоді механізми та інструменти кредитної підтримки установ Групи Світового банку мають трансформуватися за такими напрямками:

1. Кількість та масштаб інвестиційних проектів МБРР має зростати з метою сприяння відновленню та розвитку елементів економічної інфраструктури на інноваційній основі. Основна увага має надаватися експериментальному запровадженню інноваційних механізмів, які у майбутньому можуть широко застосовуватися у рамках бюджетних програм, а також підтримці пріоритетних операцій у депресивних і економічно нерозвинутих регіонах.

2. У сфері системного кредитування забезпечуватиметься перехід від багатосекторних системних проектів до односекторних (включаючи СВОПи), які призначені для вирішення визначеного кола проблем і надаються одним траншем. Такий підхід сприятиме більш глибокому проведенню інституційних реформ.

3. Сфера застосування регіональних проектів МБРР і МФК розширюватиметься. Щороку буде розроблятися від одного до трьох регіональних проектів, головним чином в

області інфраструктури. Такі позики надаватимуться в рамках самокупних проектів без державних гарантій.

4. Збільшуватимуться масштаби діяльності МФК і БАГІ, пов'язані з підтримкою розвитку приватного сектора економіки. У рамках інвестиційних та гарантійних операцій МФК і БАГІ значна увага надаватиметься регіональним і місцевим компаніям приватного сектору. Впроваджуватимуться нові інструменти фінансування (муниципальні облігаційні позики, сек'юритизація, позики в національній валюті), які сприятимуть розвитку фінансового сектору.

5. Передбачається застосування гарантійних операцій МБРР із частковим покриттям ризиків переважно у сфері інфраструктури.

6. Гранти Світового банку в середньостроковій перспективі мають широко залучатимуться на подолання наслідків кризи та досягнення глобальних цілей соціально-економічного розвитку.

У майбутньому для підвищення ефективності співробітництва з МФО Україна має оперативно реагувати на виникнення нових продуктів та інструментів у практиці діяльності МФО і вживати конкретних заходів для ініціювання нових проектів.

Так, серед зацікавлених підприємств приватного сектору слід поширювати інформацію про Механізм сприяння розвитку мікрофінансування, створений МФК для надання кредитів мікропідприємствам і розширення обсягу консультативних послуг (сума кредитного фонду становить \$500 млн.). Механізм сприяння розвитку мікрофінансування покликаний допомогти клієнтам управляти ризиками і вирішувати проблеми, пов'язані з сумнівними позиками.

При ініціюванні та підготовці проектів МБРР і МФК необхідно враховувати надзвичайно важливе значення для України і великий потенціал Світового банку щодо фінансування програм підвищення енергоефективності і освоєння відновлювальних джерел енергії.

У рамках проектів по освоєнню нових відновлювальних джерел енергії мають бути підтримані спорудження сонячних енергоустановок для вироблення теплової енергії і електроенергії, вітроустановок для виробництва механічної та електричної енергії, геотермальних енергоустановок і установок на біомасі для виробництва електричної та теплової енергії, а також ГЕС потужністю 10 МВт і нижче. Програми підвищення енергоефективності мають спрямовуватися на забезпечення економного і більш результативного виробництва, використання теплової та електричної енергії. Зокрема, це стосується підвищення енергоефективності промислових і транспортних підприємств, приміщень, модернізації енергогенеруючих потужностей, скорочення втрат електроенергії в ЛЕП і розподільчих мережах, підвищення ККД опалювальних систем.

За останні роки Групою організацій Світового банку схвалено понад 400 проектів по освоєнню відновлювальних джерел енергії та підвищенню енергоефективності в 90 країнах світу. Обсяги фінансування проектів і програм вка-

заного спрямування у минулому році збільшилися на 24%, сягнувши рекордного показника – \$3,3 млрд. У Туреччині МФК надає підтримку спорудженню вітроелектростанції потужністю 135 мегават, що дозволить підвищити сумарну потужність вітроелектростанцій країни на 30% при зниженні рівня забруднення навколишнього середовища. В Чилі МФК бере участь у фінансуванні однієї з найбільших вітроелектростанцій, яка дозволить зменшити забруднення навколишнього середовища, а також знизити навантаження на єдину енергетичну систему країни [3].

Не заперечуючи значення ефективного співробітництва з МФО, слід вказати на те, що при вирішенні стратегічних завдань розвитку пріоритет має надаватися пошуку шляхів додаткової мобілізації внутрішніх ресурсів, їх ефективного використання та мультиплікації позитивних ефектів у рамках національної економіки. Фінансові ресурси, консультативна і технічна допомога МФО та інших донорських організацій мають відігравати лише допоміжну, доповнюючу стимулюючу роль. З часом питома вага фінансових ресурсів від зовнішнього кредитування України міжнародними фінансовими організаціями порівняно з обсягами внутрішніх ресурсів, залучених до інвестиційного процесу, має зменшуватися.

У період динамічного зростання національної економіки, після подолання наслідків світової економічної кризи, має збільшуватися роль некредитних форм співпраці. У перспективі розвиток співробітництва з МФО за наступними основними пріоритетними напрямками: фінансування МФО приватного сектору економіки та регіональних (місцевих) органів влади під місцеві гарантії або без державних гарантій; надання незалежних і своєчасних консультацій з найважливіших питань економічної політики, які постають перед країною; сприяння в управлінні проектами та державними інвестиціями в пріоритетних областях без надання крупних позик; розвиток механізмів платних послуг для надання технічного сприяння і проведення аналітичних досліджень.

## Висновки

Протягом тривалого часу співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями мало місце розпоршування коштів за великою кількістю не пов'язаних між собою проектів по причині відсутності єдиної державної стратегії залучення зовнішніх позичкових коштів. Запозичення від МФО відбувалися переважно у відповідності з власними оцінками, стратегічними і тактичними цілями МФО, окремими ініціативами певних міністерств і відомств та не мали цілісного системного характеру. Частина інвестиційних позик залучалася без достатнього техніко-економічного обґрунтування, що є причиною низької ефективності проектів.

Співпраця України з МВФ має реалізуватися шляхом дотримання умов кредитної програми «Stand-by» з її коригуванням у випадку зміни економічних середовища України і параметрів розвитку глобальної економіки. Варто зберегти сприятливі умови взаємодії з МВФ, які можуть бути важливи-

ми у випадку виникнення екстреної потреби в залученні зовнішнього фінансування. Крім того, співробітництво з Міжнародним валютним фондом є принциповим питанням з огляду на збереження іміджу країни, воно сприятиме позитивній динаміці кредитного рейтингу України на світових фінансових ринках, а також збереженню привабливості країни для іноземних інвесторів. У довгостроковій перспективі акцент співробітництва з МВФ має зміщуватися на консультаційні форми підтримки розробки макроекономічної політики держави.

Після подолання наслідків світової економічної кризи у період відновлення та динамічного зростання національної економіки співробітництво України з МФО має забезпечити збільшення масштабів технічного консультування, фінансування розвитку регіонів країни та приватного сектору економіки, впровадження нових механізмів надання підтримки із стратегічних питань розвитку економіки та інвестиційного менеджменту. У довгостроковому періоді акцент співробітництва з МФО має бути перенесено з кредитної підтримки на надання інноваційних консультаційних послуг та фінансових послуг, спрямованих на підтримку розвитку найважливіших державних та ринкових інститутів і впровадження засад інвестиційного фінансування.

Проведення вищенаведених заходів сприятиме: задоволенню потреб держави і корпоративного сектору економіки у позичкових коштах з найменш можливими витратами; збільшенню частки інвестиційних ресурсів у загальній сумі державних позик та створенню фінансової і економічної бази для погашення накопичених боргів; посиленню ролі зовнішніх державних позик у вирішенні завдань інвестиційного розвитку національної економіки, забезпеченню більш повного використання матеріальних, кадрових та інтелектуальних ресурсів України.

У організаційно-методичному плані вдосконалення співробітництва України з МФО має забезпечити:

- досягнення позитивних результатів від проведення економічних реформ шляхом апробації позитивного досвіду взаємодії МФО з державним і приватним сектором економіки у інших країнах;

- участь України у реформуванні МФО, визначенні нових завдань і напрямів діяльності МФО на новому етапі розвит-

ку світової економіки, посилення ролі української держави у становленні світових валютно-фінансових відносин;

- використання повного спектру послуг та інструментів, які застосовуються у практиці МФО і можуть забезпечити вирішення актуальних завдань економічної політики в Україні;

- підвищення довіри іноземних інвесторів до економічної політики в Україні, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій та відновлення доступу до міжнародного ринку приватних капіталів.

Досягнення вказаних системних орієнтирів сприятиме макроекономічній стабілізації у країні та створить передумови для сталого зростання національної економіки і підвищення рівня життя населення.

### Література

1. Country Evaluation and Regional Relations Independent Evaluation Group. Ukraine: Country Assistance Evaluation. – September 10, 2008.

2. Група незалежної оцінки. Результати розвитку в країнах со середнім рівнем доходів. Оцінка підтримки со сторони Всемирного банка. – Вашингтон, 2007.

3. Рахункова палата України. Аналіз ефективності використання позик міжнародних фінансових організацій на виконання системних та інвестиційних проектів економічного і соціального розвитку України. – Київ: Рахункова палата України, 2007. – Випуск 6.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. №1027 «Про порядок ініціювання, підготовки та реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями».

5. Стратегія партнерства з Україною на період 2008–2011 фінансових років, Міжнародний банк реконструкції та розвитку та Міжнародна фінансова корпорація [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://me.kmu.gov.ua/file/link/145188/file/Strategy\\_08\\_11.pdf](http://me.kmu.gov.ua/file/link/145188/file/Strategy_08_11.pdf)

6. STRATEGY FOR UKRAINE 2011 – 2014, Document of The EBRD, As approved by the Board of Directors at its meeting on 12/13 April 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine\\_country\\_strategy\\_2011\\_2014.pdf](http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_country_strategy_2011_2014.pdf)

Ю.В. ТОПЧІЙ,  
аспірант, Академія фінансового управління

## Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України

*Досліджено питання впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України. Проаналізовано позитивні і негативні аспекти присутності іноземного капіталу у банківській системі країни. Запропоновано рекомендації щодо управління процесом збільшення частки іноземного капіталу у банківській системі.*

**Ключові слова:** банківська система; глобалізація фінансового ринку; іноземний капітал; іноземні інвестиції.

*Исследован вопрос влияния иностранного капитала на развитие банковской системы Украины. Проанализированы позитивные и негативные аспекты присут-*